

Grofica Lila Pejačević

Branko Krmpotić

U obitelji našičke loze Pejačevićevih bilo je vrhunskih glazbenika o kojima naša javnost zna vrlo malo, ili skoro ništa. Među takvima je svakako najpoznatija i najproslavljenija grofica Dora Pejačević, kći Teodora i Lile Pejačević, zatim njezina majka Lila, rođ. barunica Vay de Vaya, i Dorin bliži rođak grof Julijan Pejačević, brat njezina djeda grofa Ladislava Pejačevića, nekadašnjega hrvatskoga bana (1881—1883). Kako je to već bilo uobičajeno u prošlom stoljeću da se brakovi planiraju prema ekonomskim i društvenim interesima, tako su i žene u takvu sredinu nosile viši standard civilizacije kao aristokratski način života. Točnije to formulira hrvatski dugogodišnji novinski urednik i kulturni povjesničar Josip Horvat, rodom iz Čepina, kada kaže: »Većinom je u tim slučajevima bila i pokretačka snaga privlačnost spolova, a u kasnijem baroku, zvanom rokoko, žensko je tu čak aktivniji element. U pravilu su aristokratski rodovi privlačili pridošlice iz nižeg stanja i podupirali njihove interese.«¹ Takva se divna simbioza očituje i kod našičkih Pejačevića u odnosu na utjecaj žena-umjetnica, pak ćemo s te točke motrišta i promotriti kulturno i muzički utjecajnije članove te našičke velikaške obitelji, kako bismo bolje shvatili i razumjeli njihov način života u osobnom očitovanju i općem primjenjivanju umjetničkih tekovina na svoju neposrednu sredinu.

Kako je grof Julijan Pejačević najveći dio svog osebnog života proveo u Beču, baveći se glazbenom umjetnošću i književnim stvaralaštvom, to o njemu znamo najmanje. Financijski situiran, a osobno u javnom djelovanju neovisan, mogao se u svome samačkome životu nesmetano baviti slikarstvom, pjesništvom i glazbom. Život je proživljavao u Beču, kulturnom i javnom središtu moćne carevine, pa kako je skoro sve svoje vrijeme proveo u toj sredini, u njem se najbolje osjećao i tako dobivao poticaj za svoj umjetnički doživljaj i književni rad.²

Grofica Dora Pejačević naslijedila je osobiti glazbeni talent zacijelo od svoje majke Lile, pa kako je Dora izuzetna osobnost u hrvatskom glazbenom i umjetničkom životu, stoga smo je prikazali u zasebnom napisu kao jednog od najvrednijih umjetničkih stvaralaca brojne našičke obitelji Pejačevića.³ Kod Dore je bio zapažen već vrlo

rano umjetnički utjecaj njezine majke kao najdjetlovniji, pa se stoga u ovom posebnom napisu opširnije osvrćemo na značenje blagotvornoga glazbenog utjecaja njezine majke u obitelji Pejačevića i na njezino njegovanje glazbenog umijeća u našičkoj sredini.

Grofica Lila Pejačević, rođ. barunica Vay de Vaya, supruga je bivšega hrvatskoga bana grofa Teodora Pejačevića (1903—1907), i potom je bila pridvorna gospođa blagopokojne carice i kraljice Jelisavete, ili dvorska dama. (Carica Jelisaveta se isticala u tome što je mađarskoga ministra Beusta krepko podupirala u zagovaranju provedbe dualizma u Monarhiji [Šišić]; ubio ju je u Švicarskoj talijanski anarhist Lucheni). Grofica Lila⁴ rodila se 1860. godine u Alsó-Zsolca. Zanosila se umjetnošću, i to poglavito glazbom i slikarstvom, i u tome je polučila vidan uspjeh. O njezinu umjetničkom bavljenju slikarstvom znamo znatno manje nego o njezinu nastojanju na glazbenom stvaralaštvu, gdje je ostvarila muzička djela što su bila zapažena u onim aristokratskim krugovima u kojima se kretala, za koje je stvarala i u kojima su se i izvodila. Osim u toj aristokratskoj sredini, grofica Lila Pejačević je dobrovoljno nastupala u umjetničkom nastojanju i kod dobrotvornih priredaba. U tome umjetničko-karitativnome radu bila je dobrohotna, požrtvovna i neumorna, pa nam je o tome zapisao svoja opažanja jedan drugi našički likovni i kritički velikan, Našičanin dr. Izidor Kršnjavi (1845—1927), u svojem zapisničkom djelu »Pogled na razvoj hrvatske umjetnosti u moje doba«, iz 1905. godine, ovako: »Kad je preuzvišeni gospodin grof Teodor Pejačević primio bansku čast, odrekao se predsjedništva Društva umjetnosti, kojemu je 18 godina predsjedao. God. 1903. izabrali su mene (Kršnjavoga) za potpredsjednika Društva, kojemu sam prvih godina bio tajnikom, a kasnije predsjednikom. Preuzvišena grofica Lila Pejačević vršila je svoju zadaću kao pokroviteljica »Društva umjetnosti« prilikom jubilarne izložbe⁵ upravo u velikom stilu. Ne rekavši nikome ništa, tražila je audijenciju kod Nj. Veličanstva i zamolila je da naš vladar kupi na jubilarnoj izložbi nekoliko umjetnina. Naš je kralj premilostivo uslišao ovu molbu i odredio da se za Njega kupi umjetnina u vrijednosti od 6.000 kruna. Banica (Lila Pejačević) je i sa svoje strane kupila za 6.000 kruna slika i poticala je sve naše otmjene krugove da kupuju. Doista je toliko odaziva našla da smo na toj izlož-

1. Josip Horvat: *Hrvatski panoptikum*. Izd. »Stvarnost«. Zagreb 1965, str. 16.

2. Napisao je i izdao u Beču djelo u njemačkom jeziku — Julijan Graf Peiačevich: *Peter Freiherr von Parcevich, Erzbischof von Martianopol*. ARCHIV für österreichische Geschichte, LIX, 1 Band, Wien, p. 339-636.

3. Branko Krmpotić: *Dora Pejačević*. »GLAS SLAVONIJE«, Osijek, god. XXIII (1966), br. 6510-6519, od 14. VI — 24. VI 1966.

4. A. K. C. (Antonija Kosawitz Cvijić): *Grofica Lila Pejačević*. ZNAMENITI I ZASLUŽNI HRVATI 1925-1925. Zagreb 1925, str. 210.

5. Jubilarna izložba održana 1905. godine u Zagrebu u povodu 25. godišnjice osnutka »Društva umjetnosti«.

bi došli u nenadanu nepriliku, jer smo imali više kupaca nego umjetnina prikladnih za prodaju. Kraljevska zemaljska vlada u Zagrebu naručila je slika za 18.000 kruna.«⁶ Dakako, da je to bio ogroman poticaj sa strane grofice, dvorske dame i grofice Lile Pejačević u to vrijeme za širenje i bolji procvat hrvatske slikarske umjetnosti. U takvoj dobrovoljnoj akciji i umjetničkom nastojanju grofica Lila Pejačević bila je nenadmašna, veliki propagator hrvatske likovne umjetnosti što joj je bila srodna i bliska jer se i sama njome amaterski bavila u svome slobodnome vremenu, te nesebičan dobrotvor nad raznovrsnim pokroviteljstvima brojnih hrvatskih i našičkih kulturnih, socijalnih i humanitarnih društava.

U prisutnosti bana grofa Teodora Pejačevića i njegove supruge grofice Lile svečano je otvoren 18. studenoga 1906. godine našički vodovod što dotječe u Našice iz rezervoara smještenoga na brijegu pokraj sela Mali Zoljan.⁷ Primjerice, nadalje, grofica Lila nukala je svoga supruga grofa Teodora da kuću-prizemnicu na mjestu današnje zgrade uz Ekonomsku školu pokloni za ondašnje pučkoškolske potrebe Našica. Zatim je prema zaključku općinskog zastupstva Viša pučka ili građanska škola realnoga smjera otvorena 29. kolovoza 1908. godine.⁸ U predratnome vremenu dobivalo je od Pejačevića dobar objed oko 200 učenika sa sela koji su polazili našičku pučku školu, a siromašna su djeca dobivala još odjeću i obuću.⁹ Običaj je bio da su Pejačevići nadarivali na završetku školske godine najbolje učenike iz svakoga razreda novčanim nagradama, i to — jednim dukatom. Nadalje su Pejačevići izdašno pomagali zamisao oko izgradnje Ubožnice za siromahe i starce, pa je u tu svrhu izgrađena 1912. godine zgrada pokraj željezničke stanice Našice-grad. Čim su potkraj mjeseca rujna iste godine stigle prve sestre milosrdnice, već su 1. listopada 1912. godine primljeni u Ubožnicu prvi ubogari.¹⁰ Zajedno s groficom Lilom i grofom Teodorom u sličnim humanitarnim nastojanjima istakla se i grofica Dora, pa je kao agilne socijalne radnice pod njenim pokroviteljstvom osnovan na početku prvoga svjetskog rata (1914) »Odbor za podupiranje siromašnih obitelji mobiliziranih vojnika«, iz kojega se kasnije razvio »Kotarski ratno-pripomoćni ured u Našicama«.¹¹

U umjetničko-glazbenom pogledu, grofica Lila Pejačević bila je vrsna glasoviračica i skladateljica

ca omanjih orkestralnih opusa (djela), brojnih pjesama kao prokomponiranih solo-pjesama onoga vremena i elegantnih valcera u stilu Strausovih bečkih plesnih komada. Grofica Lila imala je i prekrasan dramski mezzo-sopran, prema zapažanjima i opisima njenih suvremenika, i stoga se rado odazivala da sudjeluje u kućnim, društvenim ili dobrotvornim priredbama svojim pjevačkim nastupima. Tako je spomena vrijedna njena priredba svečane pjevane mise 1906. godine u župnoj crkvi u Našicama na dan sv. Ćirila i Metoda (4. srpnja). Osim toga je grofica Lila Pejačević njegovala, poticala i širila u svome dvoru u Našicama među vlastelom najplemenitiju glazbu klasičnog i zabavnog žanra. Na brojne kućne glazbene priredbe pozivala je i pojedine predstavnike crkvenih i građanskih krugova kako bi se glazbeno umijeće što više proširilo i u samim Našicama. Na tome kućnome koncertiranju i sama je sudjelovala bilo kao pijanistkinja ili pjevačica, ili kao skladateljica. U takvu je kućnom glazbenom i umjetničkom ambijentu rasla njihova kći Dora, kao prirodno glazbeno nadarena djevojčica, i u svojem se ranom djevojaštvu opredijelila za glazbu, temeljito izučavala violinu i kompoziciju, i tako postala prva žena-skladateljica u suvremenom hrvatskom glazbenom stvaralaštvu. Najviše je umjetničkog poticaja i zanosa grofica Dora dobila baš od svoje majke jer je i sama bila izuzetno glazbeno obdarena i solidno muzički obrazovana.

Posljednje godine svoga života poradi teške živčane bolesti boravila je grofica Lila Pejačević ponajviše u sanatorijima u inozemstvu kao i u svome ljetnome dvorcu u Velikom našičkom parku (danas zgrada Gimnazije), što ga je sagrađio njezin suprug grof Teodor 1906. godine za nju, kako bi mogla u miru, tišini i udobnoj osamljenosti provoditi u separiranoj okolini svoje posljednje godine života. Umrla je 1942. godine i pokopana u kripti obiteljske grobnice u Našicama,¹² a nad ljesovima supružnika (grof Teodor je umro 22. srpnja 1928. godine u Beču, a pokopan je u Našicama) nalazila se nadgrobna mramorna ploča, kao podsjet na minule pokojnike iz našičke obitelji Pejačevića.

6. I. Kršnjavi: *Pogled na razvoj hrvatske umjetnosti u moje doba. Iz mojih zapisa.* HRVATSKO KOLO, knj. I (1905). Izd. Matica hrvatska, str. 305—306. Zagreb.

7. Prof. Srećko Majstorović: *Našice kroz 700 godina 1229-1929.* Slav, Brod, 1973, str. 58.

8. Prof. Branko Krmpotić: *Ekonomsko-socijalne strukture uvjetovale razvoj školstva u Našicama.* (U povodu 20. obljetnice postojanja Gimnazije) Predgovor iz Spomenice: 20 godina srednjoškolskih ustanova u Našicama. Našice 1974, str. 11-23. Poseban otisak.

9. Majstorović, n. dj., str. 83.

10. Ibid., str. 57.

11. Ibid., str. 106-107.

12. Obiteljska kapela-grobnica Pejačevićevih danas služi za potrebe gradske mrtvačnice.

O tom arhitektonskom sakralnom objektu, kao vrijednom pažnje, napisao je iscrpan informativno-historijski prikaz prof. Branko Krmpotić pod naslovom »Arhitektonski objekt vrijedan pažnje«, a objavljen je u vinkovačkom listu »Slavonska šuma«, god. IV (1973), br. 31. od 14. lipnja 1973, str. 4-5, as 3 fotografije.

Tu memorijalnu pseudogotsku obiteljsku grobnicu podigao je Ladislav Pejačević 1880. godine. Gradnju je izveo zagrebački graditelj Hermann Bollè (1845-1926), jedan od najčuvanijih arhitekata crkvenoga graditeljstva toga vremena. Bollè je još surađivao i pri izvođenju katedrale u Đakovu i restauraciji zagrebačke katedrale. Obiteljska grobnica u Našicama izvedena je u monumentalnom razmjeru karakterističnom za ono vrijeme. Objekt je smješten van mjesta, a svojom lokacijom dominira nad onim predjelom na našičkoj fotografskoj i pejzažnoj veduti.